

УДК: 159.923.3+616.89-008.444.7

Анна ЛІСОВЕНКО,

*Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського, м. Одеса*

РИСИ ТА ВЛАСТИВОСТІ ОСОБИСТОСТЕЙ, СХИЛЬНИХ І НЕСХИЛЬНИХ ДО ЗАЗДРОЩІВ

Стаття присвячена теоретико-емпіричному дослідженню індивідуально-психологічних особливостей заздрісних та незаздрісних осіб. Надані результати кількісного та якісного аналізу між значеннями показників схильності до переживання заздрості та факторів особистості за Р. Кеттеллом, на основі чого надані психологічні портрети особистостей, схильних та несхильних до переживання заздрощів. Емпірично доведено, що особистості, більшою мірою схильні до заздрості, характеризуються: особистісною тривожністю, емоційною нестійкістю, підозрілістю, почуттям провини, імпульсивністю, фрустрованістю та залежністю від групи.

Ключові слова: *заздрість, схильність до заздрощів, заздрісність, факторна структура, властивість особистості, риси особистості.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Для сучасного суспільства характерні бурхливі політичні, економічні, культурні та правові зміни, що гостро впливають як на міжособистісні відносини, так і на внутрішній світ людини. Звертаючись до проблеми напруженості у суспільстві, слід згадати про зростання соціальної нерівності та розшарування, зниження рівня життя та соціальну незахищеність значної частини населення, зростання безробіття тощо. Споживацька орієнтація в економіці, збільшення інформаційно-візуальних наван-

© Лісовенко А.

тажень через телебачення, соцмережі та засоби зовнішньої реклами (культ “багатих та відомих”) нав’язують жагу до володіння статусними і престижними речами і сприяють посиленню тривожності, конкуренції та агресивності серед людей. Усе це призводить, з одного боку – до множення об’єктів заздрості, а з іншого – до загострення почуття несправедливості і заздрісних тенденцій як у окремих особистостей, так і в суспільстві в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. У процесі розгляду природи і зовнішніх чинників заздрості як базової обставини, що спричиняє актуалізацію заздрості, філософи різних часів і більшість сучасних дослідників заздрості виділяють соціальне порівняння. Та, мабуть, не можна однозначно стверджувати, що особистість обов’язково буде заздрити, тільки-но потрапить у ситуацію соціального порівняння і нерівності. Що ж стосується внутрішніх детермінант заздрості, К. Муздибаєв відмічає, що “емпіричних досліджень з цієї теми явно недостатньо” [1, с. 5].

У попередніх наших роботах теоретично встановлено, що, залежно від наукових підходів дослідників, заздрість пов’язувалася з такими властивостями особистості, як: схильність до почуття неприязні та ворожості (Мк. Даугалл, К. К. Муздибаєв, В. О. Лабунська, Р. М. Шаміонов, Т. В. Бескова), почуття досади та зневіри (О. В. Золотухіна-Аболіна, Т. В. Бескова), агресивність (А. Адлер, М. Кляйн), тривожність (К. Хорні, А. Ребер), фрустрованість (Е. Фромм, Ф. Розенцвейг, І. Б. Котова, Л. С. Архангельська), схильність до афективних реакцій (М. Г. Ярошевський, С. Ю. Головін), перфекціонізму (О. Т. Соколова) і нарцисизму (З. Фрейд, М. Кляйн, О. Кернберг, Х. Когут), комплекс неповноцінності (А. Адлер, О. Р. Бондаренко, У. Лукан) тощо [2, с. 1, 2].

Незважаючи на численність робіт з проблем заздрості, є труднощі щодо складання цілісного образу особистості, схильної до переживання почуття заздрості, що спричинено наявністю індивідуально-психологічних відмінностей між людьми. Саме тому на основі наукових положень про метахарактеристики індивідуальності (О. П. Саннікова) [3], а також даних про заздрість [1], у структурі цієї властивості

можна виділити емоційний (ZEm), когнітивний (ZKg), поведінковий (ZPv), мотиваційний (ZMt), контрольно-регулятивний (ZKR) та настановний (ZNst) компоненти. Дослідження вираження цих компонентів дозволяє виявити, у якій сфері в особистості більше виявляється заздрість: у сфері емоцій, думок або поведінки, чи є вмотивованість і настанова на заздрощі, а також чи можливий контроль і регуляція власних заздрощів [4].

У цій роботі заздрісність розглядається як усталена властивість особистості, спричинена частим порівнянням себе з іншими не на свою користь, яка характеризується суб'єктивним відчуттям зниження самоцінності, виявляється пристрасним бажанням заволодіти перевагами об'єкта порівняння (або позбавити його цих переваг) і характеризується: специфічними емоціями (злість, роздратування, гнів, лють, неприязнь, невдоволення, досада, розчарування, печаль, зневіра тощо); певними думками та міркуваннями стосовно себе та інших (думки про невдоволення власним становищем, статусом, якостями, життям у цілому, про власну приниженість, нестачі чого-небудь, думки про свою неповноцінність, про незаслуженість переваг об'єкта заздрості, бажання "зрівнятися" або ж думки про помсту); виявами специфічної поведінки (суперництво або конкуренція, недоброзичливість у поведінці, схильність до пліткування, сарказму, ігнорування, підлих вчинків відносно об'єкта заздрощів) [4; 5, с. 74, 75].

Крім того, ми розрізняємо заздрість як адекватну або неадекватну короткочасну реакцію, котра виникає в певних ситуаціях, як більш-менш тривалий психічний стан і як стійку рису особистості – заздрісність. При цьому ми припускаємо, що певне поєднання рис особистості може сприяти схильності до заздрощів, супроводжувати заздрісність, впливати на її рівень та спричинювати особливості форм вияву заздрощів.

Згідно з факторною теорією особистісних рис Р. Кеттелла особистість складається зі стабільних, стійких, взаємопов'язаних елементів (властивостей, рис), що визначають її внутрішню сутність і поведінку. Відмінності у поведінці людей пояснюються відмінностями у вираженні особистісних рис [6; 7]. Теоретичний аналіз літератури і наші попередні дослідження показали, що схильність до переживання

заздрощів може супроводжуватися досить суперечливими виявами, а саме: з одного боку – конкуренцією, ворожнечею, агресією, злобою, жорстокістю, зловтіхою, а з іншого – байдужістю, відстороненням, зневірою, апатією, депресією та відчаєм. Саме тому задля уточнення властивостей особистості, що супроводжують схильність особистості до заздрощів, а також задля виявлення їхніх зв'язків з показниками заздрощів ми обрали “16-факторний особистісний опитувальник” Р. Кеттелла [6], що ґрунтується на окремих характеристиках темпераменту та особистісних якостях і охоплює тим самим широку сферу змінних особистості. При цьому кожен фактор опитувальника відображає патерни узагальнених рис особистості.

Отже, **метою статті** є виклад результатів емпіричного дослідження спектра психологічних властивостей осіб, які схильні і несхильні до заздрощів.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою діагностики заздрісності були залучені спеціально розроблений тест-опитувальник “Диференціальна діагностика схильності особистості до заздрощів” (ДІЗА) та опитувальник “Соціальні настанови особистості відносно заздрощів” О. П. Саннікової, А. Ф. Лісовенко [4], спрямовані на виявлення як структурних компонентів переживання почуття заздрощів, так і загального показника заздрісності. Для діагностики індивідуально-психологічних особливостей особистості був застосований “16-факторний особистісний опитувальник” Р. Кеттелла [6].

Дослідження проводилося на базі Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (м. Одеса). У ньому брали участь студенти першого курсу денної форми навчання за різними спеціалізаціями, а також слухачі денної та заочної форм навчання факультету післядипломної освіти відділення перепідготовки кадрів зі спеціальності “Психологія”. Вік досліджуваних – від 18 до 35 років; загальна кількість – 123 особи. Обробка даних здійснювалася за допомогою кількісного (методу кореляції за Спірменом) та якісного (метод “асів” і “профільів”, t-критерій Стьюдента) аналізу.

На першому етапі дослідження отримані емпіричні дані підлягають кореляційному аналізу (табл. 1).

Таблиця 1

Значущі коефіцієнти кореляцій між показниками заздрощів і факторами особистості за Р. Кеттеллом

Фактори	ZNst	ZEm	ZKg	ZPv	ZMt	ZKR	ZZag
С	-464**	-635**	-622**	-538**	-655**	-249**	-740**
G				-184*			
H	-262**	-485**	-443**	-383**	-419**		-523**
I				-201*	-197*		
L	286**	425**	488**	385**	415**		511**
M	-224*	-422**	-222*	-205*	-276**		-330**
O	404**	604**	651**	588**	635**	230*	737**
Q2	-316**	-429**	-390**	-390**	-425**	-278**	-479**
Q3	-342**	-494**	-461**	-446**	-496**		-558**
Q4	314**	490**	574**	471**	462**	244**	585**
QI		-236**	-256**		-184*		-256**
QII	424**	647**	677**	597**	637**	242**	761**
QIV	-233**	-220*			-186*		-192*

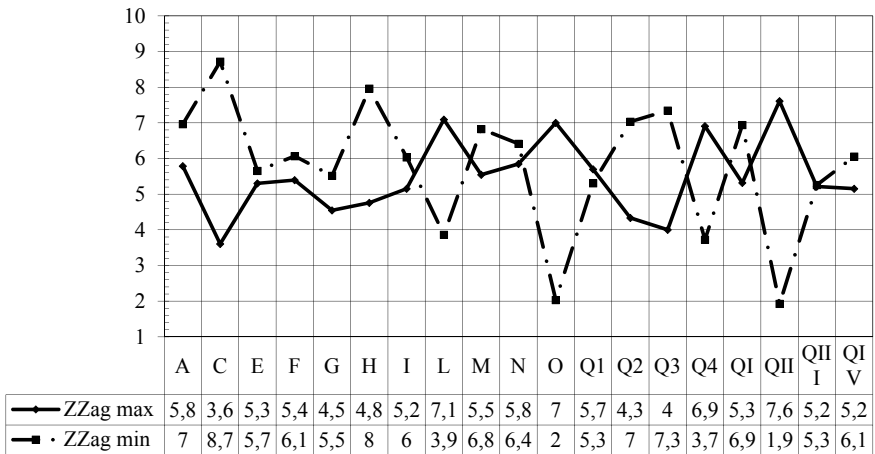
Примітка. 1) нулі та коми опущені; 2) позначення ** – значущість зв'язку на 1 %-му рівні; позначення * – на 5 %-му рівні; 3) розшифрування абrevіатур компонентів заздрості та назв факторів за Р. Кеттеллом подане у тексті.

Як загальний показник заздрісності (ZZag), так і усі показники заздрощів виявили значущі додатні та від'ємні зв'язки з багатьма факторами особистості (за Р. Кеттеллом). На 1 %-му рівні ZZag пов'язаний із такими факторами, як: QII+ (тривожність), С- (слабкість "Я"), О+ (гіпотимія), Q4+ (фрустрованість), Q3- (імпульсивність), Н- ("threctia" – боязкість), L+ ("protension" – підозрілість), Q2- (залежність від групи), М- ("praxernia" – практичність), QI- (інтроверсія), на 5 %-му рівні ZZag пов'язаний із фактором QIV- (конформність). Отже, у разі збільшен-

ня рівня вияву означених патернів рис особистості (що відповідають певному полюсу біполярного континууму названих факторів) зростає загальна схильність до заздрощів, а у разі зменшення рівня вияву цих рис особистості та за вираження їхньої протилежної пари у названих факторах заздрісність зменшується і зникає.

Слід згадати і про фактор G- (слабкість “Над-Я”), що виявив значимий взаємозв’язок на 1 %-му рівні лише з поведінковим компонентом заздрісності, а також фактор I- (“harria” – жорсткість), пов’язаний на 1 %-му рівні з поведінковим та мотиваційним компонентами заздрісності. Це свідчить про те, що при високій вмотивованості на заздрість та у поведінкових виявах заздрісності може виявлятися зниження чутливості, суворість (до цинізму), самовпевненість, черствість, а також безвідповідальність, потурання своїм імпульсивним бажанням та ігнорування моральних норм. Але із загальною схильністю до заздрощів ці фактори не пов’язані. Щодо контрольного регулятивного компонента заздрісності слід зазначити, що відповідно до теоретичного конструкту методики ДІЗА високі значення даного показника свідчать про невміння контролювати свою заздрість. Отже, нездатність контролювати свою заздрість пов’язана з факторами Q2- (залежність від групи), C- (слабкість “Я”), Q4+ (фрустрованість), Q1+ (тривожність), O+ (гіпотимія).

На підставі результатів кореляційного аналізу здійснено якісний аналіз, що дозволяє групувати досліджуваних за певною ознакою і вивчати їхні психологічні особливості [8]. За допомогою методу “асів” [8] виявлені особистості з високим (загальний показник заздрісності в діапазоні від 75 до 100 процентів) і низьким рівнем (від 0 до 25 процентів) заздрісності. Черговим кроком здійснення якісного аналізу стала побудова й інтерпретація психологічних профілів. На рисунку зображені профілі факторів особистості (за Р. Кеттеллом) у досліджуваних з максимальними ($n = 33$) та мінімальними ($n = 29$) значеннями загального показника заздрощів. На осі абсцис позначені фактори, на осі ординат – ступінь їх вираження в стенах. Середня лінія ряду проходить через точку 5,5 стена.

Профілі факторів особистості (за методикою Р. Кеттелла)
у групах досліджуваних з максимальними (ZZag max)
та мінімальними (ZZag min) значеннями
загального показника заздрощів

Візуальний аналіз профілів представників означених груп свідчить про наявність низки відмінностей між ними. Відмінності були перевірені статистично за допомогою t-критерію Стьюдента, і більшість із них виявилася значимими.

Для складання психологічних портретів особистостей, схильних до заздрощів різною мірою, попередньо шляхом ранжування [8] було виявлено фактори, домінуючі значення яких найбільш відхилені від середньої лінії ряду (табл. 2).

Слід зазначити, що на профілі групи осіб, схильних до заздрощів більшою мірою, майже всі компоненти факторної структури особистості за Р. Кеттеллом розташовуються близько до середньої лінії ряду і не виявляють крайніх проявів. Це може свідчити про надмірне заперечення представниками даної групи будь-яких відхилень і дозволяє припустити, що в основі такого підходу обстежуваних до тестування лежить глибинна тривожність [3].

Таблиця 2

Найбільш виражені фактори особистості у кожному профілі

Ранг	Група 1 (ZZag max)	Група 2 (ZZag min)
1	QII+ (тривожність)	QII- (приспособованість)
2	C- (слабкість "Я")	O- (гіпертимія)
3	L+ ("protension" – підозрілість)	C+ (сила "Я")
4	O+ (гіпотимія) Q3- (імпульсивність)	H+ ("parmia" – сміливість)
5	Q4+ (фрустрованість) Q2- (залежність від групи)	Q3+ (контроль бажань)

За результатами даного дослідження (див. рис.1 і табл. 2), особи з більшою схильністю до заздрощів характеризуються такими особливостями:

високим рівнем особистісної тривожності (QII+), що характеризується негативно забарвленими переживаннями внутрішнього неспокою, стурбованості, невизначених пошуків, "гарячки", які переходять у непродуктивне збудження демобілізуючого характеру. Це свідчить про наявність емоційних переживань негативного характеру щодо себе і у сфері соціальної взаємодії, низьку стресостійкість, слабкий контроль над емоціями та поведінкою. Крім того, високі значення за фактором тривожності другого порядку є головним індикатором порушень у емоційній сфері, ознакою перебування у стані дистресу та невротизації особистості [6]. Зміст цього фактора (QII+) близький до поняття "загального нейротизму" за Г. Айзенком;

слабкістю "Я", емоційною нестійкістю (C-). Такі особи часто не здатні контролювати свої емоційні імпульси і виражати їх в соціально допустимій формі, перебувають під впливом почуттів, мінливі, легко засмучуються, під час розладів втрачають рівновагу духу. Зовні це виявляється як низька відповідальність, нестійкість в інтересах, примхливість, ухилення від реальності та відмова від накресленого. Також може бути підвищена втомлюваність, іпохондрія, відчуття безпорадності і

безсилля впоратися з життєвими труднощами. Можуть бути присутні невротичні симптоми, безпричинні страхи, неспокійний сон і певна образа на інших, у тому числі і безпідставна. Низька сила “Я” може бути свідченням пережитих раніше життєвих стресів [7];

підозрілістю, високим рівнем внутрішнього напруження (L+), дратівливістю, незалежністю, упередженням і категоричним ставленням до оточення, схильністю до заздрощів, суперництва та ревнощів. Особи з L+ можуть бути зарозумілі, егоцентричні, горделиві, догматичні, тиранічні, недовірливі та вимогливі до оточення, злопам’ятні, зациклені на недоліках і помилках інших. Вони часто занепокоєні тим, що говорять за їх спиною, а також критичними випадками на свою адресу. Їм властиве критичне ставлення до радощів інших людей і ворожі почуття, з якими вони борються за допомогою проєкції та витіснення. За припущенням Р. Кеттелла, цей фактор слід розглядати як різновид компенсуючої поведінки, своєрідний захист від тривожності, невпевненості та соціальної ненадійності. Причина цих особливостей може бути в дитячому віці, коли погані взаємини в родині (суворість і надвимогливість батьків) призвели до глибокої внутрішньої недовіри й образи на інших людей [6; 7];

гіпотонією, почуттям провини (O+), невпевненістю в собі, самозвинуваченням, вразливістю, стурбованістю, депресивними тенденціями. Особи з O+ сповнені тривоги і передчуттів, часто пригнічені, легко плачуть, можуть відчувати себе самотніми і відлюдними, часто занурені в похмурі роздуми, перебувають у владі настроїв, чутливі до зауважень і осуду оточення, мають сильне почуття обов’язку, скрупульозні, метушливі, легко піддаються різним страхам та часто відчують себе в небезпеці. Також у осіб з O+ може бути емоційно глибоке відчуття загальної неповноцінності, вони не вірять у себе, часто напружені, схильні докоряти себе, недооцінювати свої можливості, знання, здібності, потребують заохочення і підтримки. Крім того, такі особистості важко справляються з будь-якими життєвими труднощами та невдачами і переживають їх як внутрішній конфлікт. Слід зазначити, що високе значення цього фактора (O) може також бути реакцією на минулі травматичні події в житті людини [6; 7];

імпульсивністю, низьким самоконтролем (Q3-), що виявляється у слабкій волі, необміркованості, неорганізованості, низькій самодисципліні, слідуванні своїм раптовим і швидкоплинним бажанням і спонуканням, внутрішній конфліктності уявлень про себе, недбалості, неуважності. Низькі оцінки за фактором Q3 свідчать про слабку здатність ефективно управляти своєю енергією і невміння планувати своє життя та долати перешкоди. Фактор Q3- є індикатором низької здатності контролювати свої емоції, перш за все, злості та тривожності. Характеризує недостатньо розвинений і стійкий образ “Я”, низький рівень усвідомлення індивідом соціальних вимог і власних ідеалів, виявляється у вигляді невихованої, необдуманної емоційності та нарцисичного заперечення громадських норм, що супроводжується тривожною невпевненістю [6; 7]. Можливо, це є свідченням ціннісної дезорієнтації заздрісних особистостей;

фрустрованістю, “високою его-напруженістю” (Q4+), збудженістю, дратівливістю, підвищеною мотивацією, активністю, незважаючи на стомлюваність та слабе почуття порядку, емоційною нестійкістю з переважанням зниженого настрою, нетерплячістю, нетерпимістю до критики і, можливо, труднощами зі сном. Високі оцінки за фактором Q4 характерні для класичного неврозу тривожності. Особи з високим Q4 неспокійні, збуджені, напружені, швидко сердяться на людей, непосидючі, відчують себе розбитими, втомленими, але не можуть залишатися без діла навіть в обставинах, що сприятливі для відпочинку. Існує доказ, що фактор Q4+ пов’язаний із фрустрацією мотивації (наявністю великої кількості потреб, що не знайшли задоволення) [6]. Цей фактор характеризує рівень збудження і напруги, висловлює погано контрольовану чутливість, тобто рівень внутрішньої стримуваної енергії, яка, не знайшовши виходу, може призвести до психосоматичних порушень;

залежність від групи (Q2-) соціабельність, несамостійність, схильність до наслідування, безініціативність. Особи з низькою оцінкою за фактором Q2 прив’язані до групи, залежні від групової підтримки, приймають рішення разом з іншими, потребують порад і підтримки, дотримуються громадської думки, орієнтуються на групову оцінку і

соціальне схвалення. Такі особистості воліють бути разом з іншими людьми не тому, що вони дуже товариські, а тому що у них відсутня ініціатива і сміливість у виборі власної лінії поведінки.

Цікавим є те, що в осіб, схильних до переживання заздрощів, виявлено високі значення фактора $O+$, що означає схильність до сильного відчуття провини, але в той же час дещо знижені значення за фактором $G-$, що свідчить про те, що ці особистості не приймають групові стандарти як свої. Такі особистості перебувають у “замкненому колі” невротичного конфлікту, оскільки внаслідок надмірної суворості та почуття провини вони платять за великим рахунком за невиконання прийнятих групових норм [6]. Цей внутрішній конфлікт цінностей і стандартів особливо загострюється тим, що для заздрісних осіб характерна схильність до наслідування, залежність від групової думки, а, точніше, від соціального схвалення і прийняття ($Q2-$).

У особистостей, схильних до заздрощів, виявлено підвищені значення факторів $O+$ і $Q4+$, що характеризує тих, хто часто тривожиться про можливі невдачі і неприємні події, шкодує про свої минулі вчинки, незадоволений собою, відчуває почуття провини, що створює труднощі у взаєминах з оточенням. Такі особистості болісно переносять критику на свою адресу, похвалу і компліменти приймають з великою недовірою, перешкоди на шляху до досягнення мети сприймають як непереборні, схильні фіксуватися на неприємних сторонах подій, що перешкоджає пошукам виходу з проблемних ситуацій.

Ще однією важливою особливістю особистостей, схильних до заздрощів, є те, що їм може бути притаманна завищена самооцінка ($L+$) і водночас (або періодами) глибоке відчуття загальної неповноцінності, що відповідає низькій самооцінці ($O+$). Ця особливість відображає нестійкість їхньої самооцінки та є характерною для особистостей з нарцисичними тенденціями. Зв'язок заздрісності з нарцисизмом був емпірично доведений у наших попередніх дослідженнях [9].

Крім того, в осіб, котрі схильні до заздрощів, виявлено поєднання підвищених значень факторів $Q4+$ і $Q3+$, з чого можна зробити висновок, що їхня еґо-захисна структура сильно перенапружена, що може призвести до стану дистресу. У цьому випадку можливо зменшення

стресу шляхом виведення особистості з нестерпної ситуації, в якій вона перебуває [7], або ж шляхом переосмислення та зміни ставлення до цієї ситуації.

Основні характеристики означених факторів відповідають особливостям заздрисних особистостей і відображають глибокі внутрішні протиріччя та зовнішню суперечливість цих осіб. Отже, сукупність названих властивостей особистості може створювати сприятливі умови для формування або загострення заздрисності та визначати особливості її протікання. Разом з цим і сама заздрисність супроводжується схильністю до означених патернів рис особистості.

Особистості з меншою схильністю до заздрощів характеризуються такими властивостями:

приспосованістю, внутрішнім спокоєм, емоційною стабільністю (QII-), схильністю до переживань позитивного характеру стосовно до себе і у сфері соціальної взаємодії, здатністю контролювати власні емоції та поведінку, тобто достатній рівень емоційної зрілості. Як правило, низькі показники за фактором тривожності свідчать про психічне здоров'я, але занадто низька оцінка за фактором тривожності може бути, якщо особистість щось приховує [3];

гіпертимією (O-), енергійністю, життєрадісністю, безпечністю, упевненістю в собі, спокоєм, безтурботністю, благодушністю, холоднокрівністю, нечутливістю до схвалення або осуду оточення. Низькі оцінки за фактором O відрізняють людей небоязливих, таких, котрі вірять у себе, неохочі "опускати руки" і "керують своїми невдачами";

силою "Я", емоційною стійкістю (C+), витриманістю, спокоєм, певною флегматичністю, тверезим поглядом на речі, працездатністю, реалістичною налаштованістю, емоційною зрілістю, постійністю інтересів, умінням управляти ситуацією та власним стресом, може бути емоційна ригідність і нечутливість. Такі особистості можуть відчувати сильний дискомфорт під впливом стресу, але не допускають у себе стану дистресу, демобілізації та дезінтеграції;

сміливістю (H+), підприємливістю, соціальною активністю, схильністю до ризику, товариськістю, явним інтересом до іншої статі, чутливістю, чуйністю, добродушністю, імпульсивністю, розгальмова-

ністю, відсутністю напруження і відчуття небезпеки, безтурботністю, емоційністю, можливою артистичністю;

високим самоконтролем (Q3+), самодисципліною, організованістю, самолюбством, точністю, силою волі, витримкою, поміркованістю, усвідомленістю та спланованістю власних дій, високим контролем своїх бажань, емоцій та поведінки, цілеспрямованістю та наполегливістю, умінням долати перешкоди, доводити справу до кінця та бути ефективним лідером, усвідомленням соціальних вимог і піклуванням про свою громадську репутацію.

У цілому результати даного дослідження підтверджують, багато в чому пояснюють і значно розширюють психологічні уявлення про особистостей, котрі схильні або несхильні до переживання заздрощів.

Висновки:

1. Теоретично встановлено, що заздрісність – це усталена властивість особистості, спричинена частим порівнянням себе з іншими не на свою користь, яка характеризується суб'єктивним відчуттям зниження самоцінності, виявляється пристрасним бажанням заволодіти перевагами об'єкта порівняння (або позбавити його цих переваг) і характеризується специфічними емоційними, когнітивними та поведінковими виявами.

2. Отримані значимі кореляційні взаємозв'язки різного знаку між показниками заздрісності та багатьма факторами за методикою Р. Кеттелла, а саме: на 1 %-му рівні ZZag пов'язаний із такими факторами, як QII+ (тривожність), C- (слабкість "Я"), O+ (гіпотимія), Q4+ (фрустрованість), Q3- (імпульсивність), H- ("threctia" – боязкість), L+ ("protension" – підозрілість), Q2- (залежність від групи), M- ("praxernia" – практичність), QI- (інтроверсія), на 5 %-му рівні ZZag пов'язаний із фактором QIV- (конформність). Крім того, фактор G- (слабкість "Над-Я") виявив значимий взаємозв'язок на 1 %-му рівні з поведінковим компонентом заздрісності, а фактор I- ("harria" – жорсткість) пов'язаний на 1 %-му рівні з поведінковим та мотиваційним компонентами заздрісності. Нездатність контролювати свою заздрість пов'язана з факторами Q2- (залежність від групи), C- (слабкість "Я"), Q4+ (фрустрованість), QII+ (тривожність), O+ (гіпотимія).

3. Проаналізовано профілі факторної структури особистості в групах досліджуваних з максимальними та мінімальними значеннями загального показника заздрощів, на основі чого надані психологічні портрети (у межах методики Р. Кеттелла) особистостей, схильних та несхильних до переживання заздрощів. Емпірично доведено, що особистості, більшою мірою схильні до заздрощів, характеризуються: особистісною тривожністю, емоційною нестійкістю, підозрілістю, почуттям провини, імпульсивністю, фрустрованістю та залежністю від групи.

Подальший науковий пошук полягатиме у дослідженні та уточненні зв'язку схильності до переживання заздрощів зі стресом і депресією.

Список використаної літератури

1. Муздыбаев К. К. Психология зависти / К. К. Муздыбаев // Психологический журнал. – 1997. – Том 18. – № 6. – С. 3–12.
2. Лісовенко А. Ф. Особливості емоційного інтелекту осіб, схильних до переживання заздрощів / А. Ф. Лісовенко // Наука і освіта.– Одеса, 2014. – № 11. – С. 107–112.
3. Саннікова О. П. Формально-динамические и качественные метахарактеристики индивидуальности / Ольга Павловна Саннікова // Наука і освіта.– Одеса, 2007. – № 6–7. – С. 30–32.
4. Науково-методичний твір “Комплекс психодіагностичних методик дослідження заздрощів особистості: “Методика “Соціальні настанови особистості відносно заздрощів”; “Процедура “Шкала самооцінки показників заздрісності”; “Тест-методика “Диференціальна діагностика схильності особистості до заздрощів (ДІЗА)” / О. П. Саннікова, А. Ф. Лісовенко. – № 67445; заяв. 29.06.2016; реєстрац. 26.08.2016. – 96 с.
5. Саннікова О. П. Уявлення студентів про феномен “заздрість” / О. П. Саннікова, А. Ф. Лісовенко // Science and education a new dimension. Pedagogy and Psychology, III (29). – Issue: 57, 2015. – P. 72–75. (Available at: <http://seanewdim.com/published-issues.html>)
6. Рукавишников А. А. Факторный личностный опросник Р. Кеттелла: методическое руководство [Текст] / А. А. Рукавишников, М. В. Соколова. – СПб : ГП “ИМАТОН”, 1998. – 96 с.
7. Cattell R. B. Handbook of the sixteen personality factor questionnaire (16PF) / R. B. Cattell, H. W. Eber, M. M. Tatsuoka. – Campaign Illinois, 1970.

8. Санникова О. П. Эмоциональность в структуре личности / Ольга Павловна Санникова. – Одесса : Хорс, 1995. – 364 с.

9. Лісовенко А. Ф. Заздрісність та нарцисизм / А. Ф. Лісовенко // Наука і освіта. – Одеса, 2016. – № 2–3. – С. 83–90.

Рецензент – доктор психологічних наук, професор Саннікова О. П.

Стаття надійшла до редакції 8.06.2016

Лісовенко А. Ф. Черты и свойства личностей, склонных и не склонных к зависти

Статья посвящена теоретико-эмпирическому исследованию индивидуально-психологических особенностей завистливых и не завистливых лиц. Представлены результаты количественного и качественного анализа между значениями показателей склонности к переживанию зависти и факторов личности по Р. Кеттеллу, на основе чего даны психологические портреты личностей, склонных и несклонных к переживанию зависти. Эмпирически доказано, что личности, которые в большей степени склонны к зависти, характеризуются: личностной тревожностью, эмоциональной неустойчивостью, подозрительностью, чувством вины, импульсивностью, фрустрированностью и зависимостью от группы.

Ключевые слова: *зависть, склонность к зависти, завистливость, факторная структура, свойства личности, черты личности.*

Lisovenko A. F. The features and properties of individuals exposed and not exposed to envy

The article is devoted to the theoretical-empirical investigation of individual psychological particularities of personalities with maximum and minimum proneness to envy. It is theoretically established that the envy is a stable property of the individual, caused by often comparing with others not in their favor, which is characterized by a subjective feeling of reduction of self-worth, manifested eager desire to seize the advantages of the object of comparison (or to deprive him of these benefits), and is characterized by specific emotional, cognitive and behavioral manifestations. The original

methods “Differential diagnosis of personality tendency to envy” and questionnaire “Social identity guidelines regarding envy” (O. P. Sannikova, A. F. Lisovento) were used for marking out the indices of ability to envy. For diagnostics of individual psychological peculiarities of a personality “The Sixteen Personality Factor Questionnaire” (16PF, R. Cattell) was used, which is based on the peculiar characteristics of temper and personal traits. The data of correlation analysis between indices of tendency to feel envy and patterns of personal traits are given. The profiles of the factor structure of personality in groups of probationers with the maximum and minimum values of the general indicator of envy are analyzed, on the basis of which the psychological portraits (in the context of the methodology of R. Cattell) of individuals prone and not prone to experiencing envy were presented. Empirically proven that the individuals may be more prone to envy and be characterized by: personal anxiety, emotional instability, suspiciousness, guilt, impulsiveness, frustrativeness and dependence on the group. The inability to control envy is connected with the group dependence, weak self, frustrativeness, anxiety, hypothyria.

Keywords: *envy, tendency to envy, ability to envy, factor structure, property of a person, personal traits.*